

Γ. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ ΣΟΥΤΣΟΙ
ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ ΕΠΙ ΟΘΩΝΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ
1970

Γ. ΤΣΟΚΟΠΟΥΛΟΥ

ΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ ΣΟΥΤΣΟΙ
ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ ΕΠΙ ΟΘΩΝΟΣ

ΑΘΗΝΑΙ

1970

ΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ ΣΟΥΤΣΟΙ ΚΑΙ Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ ΕΠΙ ΟΘΩΝΟΣ

Τὸ πρῶτὴ τῆς 20ῆς Σεπτεμβρίου τοῦ 1844 ἡ ὁδὸς Ἐρμοῦ, ὁ «μεγάλος δρόμος», ὅπως ἐλέγετο, τότε — ἦτο δὲ πράγματι ὁ μεγαλειότερος δρόμος τῶν Ἀθηνῶν, καὶ ἴσως καὶ ὁ μόνος δρόμος τῶν Ἀθηνῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης — ἡ ὁδὸς Ἐρμοῦ λοιπόν, παρουσίασε περιεργότατον καὶ ταυτοχρόνως ἀγριώτατον θέαμα. Ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ, ἢ μᾶλλον ἄνθρωποι τοῦ ὄχλου κατὰ χιλιάδας, ὀπλισμένοι μὲ ρόπαλα καὶ μὲ λίθους, σφυρίζοντες, ὑβρίζοντες καὶ γιουχαῖζοντες ἔτρεχαν πρὸς τὸ τέρμα τῆς ὁδοῦ Ἐρμοῦ, πρὸς τὴν ὁδὸν Αἰόλου καταδιώκοντες... Ἀλλὰ τί καταδίωκαν κατ' αὐτὸν τὸν ἀγριώτατον τρόπον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἡμέραν ἐκείνην; Κατεδίωκαν ἄρα γε κανένα ἀγριὸν θηρίον, τὸ ὁποῖον εἶχε ξεφύγει ἀπὸ τὸ κλουβὶ θηριοτροφείου; Κατεδίωκαν κανένα ληστὴν διάσημον, ὁ ὁποῖος ἀπετέλει κίνδυνον διὰ τὴν πόλιν; Ἡ μήπως κανένα τρομερὸν κακοῦργον, τὸν ὁποῖον εἶχαν συλλάβει ἐπ' αὐτοφώρῳ διαπράττοντα κανένα ἀγριὸν ἐγκλημα; Τίποτε ἀπὸ ὅλα αὐτά. Ὁ καταδιωκόμενος ἦτο ἓνας πολίτης εἰς τὸ παρελθὸν τοῦ ὁποῖου δὲν ὑπῆρχε τίποτε τὸ ἐπιλήψιμον, τίποτε τὸ ἐγκληματικόν. Ἦτο ἓνας εὐπατρίδης, Φαναριώτης, γεννηθεὶς εἰς μέγαρον σχεδὸν ἡγεμονικόν, καὶ τοῦ ὁποῖου καὶ μόνον τὸ ὄνομα ἦτο ἤδη ἓνα σύμβολον ὑπηρεσιῶν καὶ θυσιῶν πρὸς τὴν Πατρίδα. Ἐπὶ τέλους ὁ καταδιωκόμενος ἦτο ἓνας πνευματικὸς ἄνθρωπος, ἓνας ποιητὴς : ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος.

Ἐὰν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι αἱ Ἀθῆναι τοῦ 1844 δὲν εἶχαν περισσοτέρους τῶν τριανταπέντε χιλιάδων κατοίκων, καὶ ὅτι ἡ πόλις δὲν ἐξετείνετο πέραν τῆς ὁδοῦ Αἰόλου ἀφ' ἑνὸς καὶ τῆς Πλάκας ἀφ' ἑτέρου, καταλήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι τὸ γεγονός αὐτό, τῆς ὁδοῦ Ἐρμοῦ, δὲν ἦτο δυνατόν παρὰ νὰ ἐκράτει ἀνάστατον τὴν πόλιν. Ἐὰν δὲ λάβωμεν ἀκόμη ὑπ' ὄψιν ὅτι κανεὶς ἀπὸ τούτων χρονογράφους τοὺς ἀναφέροντας τὸ γεγονός αὐτό δὲν προσθέτει ὅτι εὐρέθῃ ἔστω καὶ ἓνας κάτοικος τῆς πόλεως νὰ ὑπερασπίσῃ τὸν καταδιωκόμενον ποιητὴν, καταλήγομεν εἰς τὸ θλιβερόν συμπέρασμα ὅτι μία ὁλό-

κληρος πόλις ἀμέσως ἢ ἐμμέσως μετείχε τῆς καταδιώξεως ἐνὸς πνευματικοῦ τῆς τέκνου.

Ἄλλὰ τί κατεδίδωκαν κατ' αὐτὸν τὸν ἀγριώτατον τρόπον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου; Κατεδίδωκαν τὸν δημόσιον καὶ κοινωνικὸν ἔλεγχον, εἰς τὴν ἐντονωτέραν του ἐκδήλωσιν· κατεδίδωκαν τὸ ἀέναον καὶ διαρκές καυτήριον κάθε κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς πληγῆς· κατεδίδωκαν τὴν σάτυραν. Ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος εἶναι ὁ μεγαλείτερος σατυρικός ποιητῆς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἐὰν δὲ λάβωμεν ὑπ' ὄψιν τὴν ἐξωτερικὴν μορφήν, τὴν διατύπωσιν τῶν λέξεων καὶ τῶν φράσεων τοῦ ἔργου του ἴσως ὁ Ἄλ. Σούτσος εἶναι σατυρικός ποιητῆς, ὅμοιος τοῦ ὁποῖου δὲν ὑπάρχει εἰς τὴν ἀναγεννηθεῖσαν Ἑλλάδα.

Περὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου καὶ τοῦ ἔργου του, καθὼς καὶ περὶ τοῦ Παναγιώτου Σούτσου δὲν γίνεται πρώτην φοράν λόγος εἰς τὸν Σύλλογον Παρνασσόν. Πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ὁ σοφὸς φίλος καὶ διδάσκαλός μας, ὁ κ. Ἄγγ. Βλάχος, ὠμίλησε περὶ τούτων μὲ τὴν ἀναλυτικότητα καὶ τὸ κριτικὸν πνεῦμα τὸ ὁποῖον τὸν διακρίνει. Ἡ σύμπτωσις αὕτη ἔπρεπε νὰ μὲ ἀποθαρρῶνῃ καὶ νὰ μὲ ἀποτρέψῃ νὰ ἀνέβω καὶ ἐγὼ εἰς τὸ ἴδιον βῆμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ὠμίλησεν ὁ Βλάχος. Ἄλλ' ὑπάρχει κάτι ποῦ μοῦ δίδει θάρρος. Ἡ ὁμιλία τοῦ Βλάχου ἐγένετο εἰς τὸν «Παρνασσόν» πρὸ 39 ἐτῶν, ἐγὼ δὲ βλέπω εἰς τὴν αἴθουσαν αὐτὴν τόσον πλειοψηφοῦσαν μεταξὺ τῶν ἀκροατῶν τὴν νεότητα καὶ τὸ θάρρος, ὥστε πολλοὶ ὀλίγοι θὰ εἶναι οἱ σεβαστοὶ συμπολίται οἱ ὁποῖοι παρευρέθησαν καὶ εἰς τὴν ὁμιλίαν ἐκείνην τοῦ Βλάχου, παρακολουθοῦν δὲ καὶ τὴν ἀποψινὴν ὁμιλίαν καὶ οἱ ὁποῖοι θὰ ἔκαμναν μίαν σύγκρισιν, ἥτις ἀσφαλῶς θὰ ἀπέβαινε εἰς βάρος τοῦ σημερινοῦ ὁμιλητοῦ.

Ἦρχισα μὲ τὴν εἰκόνα τὴν ὁποῖαν παρουσίασεν ἡ πόλις κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 1844, ὄχι μόνον διότι ἡ εἰκὼν αὕτη εἶναι σπανιωτάτη, ἴσως πρωτοφανὴς εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν πόλεων, ὄχι μόνον διότι δείχνει πόσον βαθύτατα ἠσθάνοντο αἱ Ἀθηναῖοι τὴν σάτυραν τοῦ ποιητοῦ των, ἀλλὰ καὶ ἀκόμη διότι εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ ἐννοηθῇ τὸ ἔργον τῶν Σούτσων ἄνευ γνώσεώς τινος σχετικῆς τῆς ἐποχῆς εἰς τὴν ὁποῖαν εἰργάσθησαν. Εἶπα ὅτι ἡ εἰκὼν τὴν ὁποῖαν παρουσίασεν ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν τὴν ἡμέραν ἐκείνην εἶναι σπανιωτάτη εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν πόλεων. Πραγματικῶς ἐγὼ δὲν γνωρίζω ἀνάλογον παράδειγμα, καὶ ἴσως πρέπει νὰ ἀνατρέξῃ κανεὶς εἰς τὰς μικρὰς δημοκρατίας τῆς Ἰταλίας τοῦ 14ου καὶ 15ου αἰῶνος, διὰ νὰ εὔρη παράδειγμα, ὅπωςδῆποτε ἐνθυμίζον τοῦτο. Ἰσως καὶ ἡ Φλωρεντία τοῦ 1498 ὅταν προέπεμπε εἰς τὴν πυρὰν μὲ τὸν ὄχλον τῆς, τὸν περίφημον ἐκείνον δημαγωγὸν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τὸν Φρὰ Ἰερώνυμον Σαβοναρόλαν, θὰ παρουσίαζεν ἀνάλογον θέαμα. Διὰ τοῦτο ἐπομένως εἶπα ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ νοηθῇ τὸ ἔργον τῶν Σούτσων ἄνευ γνώσεώς τινος τῆς ἐποχῆς.

Διότι ἡ ποίησις τῶν Σούτσων καὶ ἰδίως τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου, εἶναι μᾶλλον ἔμμετρος δημοσιογραφικὴ σάτυρα, ἀποτελοῦσα στοιχεῖον τῆς μεγάλης πολιτικῆς ζυμώσεως, τὴν ὁποίαν βλέπομεν τελουμένην καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς βασιλείας τοῦ Ὅθωνος.

Δὲν εἶναι τὸ βαθύ καὶ ἔμπνευσμένον ὑποκειμενικὸν ἔργον, ἐσωτερικὴ δημιουργία ἐνὸς φανταστικοῦ κόσμου, τὸν ὁποῖον ὁ δημιουργὸς του νὰ προσφέρῃ ἔπειτα εἰς τὴν ἀνθρωπότητα μὲ τὴν πρόθεσιν νὰ υπερπηδήσῃ κατόπιν τὰ χρονικὰ διαστήματα καὶ νὰ ζήσῃ περισσότερον ἀπὸ τὸν ποιητὴν του. Εἶναι ἔργον ἔμπνευσμένον ἀπὸ τὰ γύρω, ἀναφερόμενον εἰς τὰ γύρω, προωρισμένον ἀπὸ τὰ γύρω, καὶ καταδικασμένον νὰ χάσῃ τὴν λάμπιν του — τοῦλάχιστον τὸ μεγαλεῖτερον μέρος τῆς λάμπσεώς του — μόλις τὰ γύρω μεταβληθοῦν. Δὲν εἶναι ἡ ἀπόλυτος καλλιτεχνικὴ ὁρμὴ ἡ ὁποία ἀδιαφορεῖ διὰ τὸ παρὸν καὶ συχνότατα προηγεῖται τοῦ παρόντος, καὶ ἡ ὁποία ἀποβλέπει εἰς τὴν ἐκτίμησιν τοῦ μέλλοντος. Εἶναι τὸ ἔργον τὸ ἐμπνεόμενον ἀπὸ τὸ παρὸν, τὸ ἐμφανίζον τὸ παρὸν, καὶ μόνον εἰς τὸ παρὸν ἀπευθυνόμενον. Αὐτὸ τὸ ἔργον κατὰ κανόνα ἐνθουσιάζει τοὺς συγχρόνους, ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῶν συγχρόνων, ἀλλὰ δὲν ὑπερβαίνει τὸ κατώφλι τῆς ἐποχῆς του· ἔχει κἀπὶ ἀπὸ τὸ ἐφήμερον τῆς δημοσιογραφίας. Ἡ δημοσιογραφία τὴν δυνάμιν τῆς στηρίζει εἰς τὸ ἐφήμερον. Ἄλλ' ὅταν ἡ τέχνη στηριχθῇ εἰς τὸ ἐφήμερον, αὐτὸ ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τὴν ἀδυναμίαν τῆς.

Ἀπὸ τῆς ἐπιτυχίας λοιπὸν μᾶλλον τοῦ ἐφημέρου πρέπει νὰ κριθῇ τὸ ἔργον τῶν Σούτσων, ἰδίως εἰς τὸ πολιτικὸν τῶν μέρος. Ἡ ἐποχὴ ἄλλως τε, μία ἐποχὴ θορυβῶδης καὶ ἀνήσυχος, μᾶλλον δι' αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὸ ἔργον παρεῖχε στοιχεῖα. Πρὸ τοῦ Συντάγματος, ἡ ἔλλειψις Βουλῆς καὶ ὁ περιορισμὸς τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου ἐγεννοῦσαν αὐτομάτως τὴν πολιτικὴν σατυρικὴν ποίησιν. Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὸ Σύνταγμα ἡ ἐλευθεροτυπία ἦτο τόσο φαινομενικὴ ὥστε ὁ στίχος, ὁ δξὺς σατυρικὸς στίχος, ὁ ὁποῖος, χωρὶς νὰ τυπωθῇ ἐκυκλοφόρει ἀπὸ στόματος εἰς στόμα ὡς εὐκόλως ἀπομνημονευόμενος, εἶχε πάντοτε τὴν θέσιν του καὶ ἔκαμνε πολὺ καλὰ τὸ μέρος του.

Ἐλέχθη διὰ τοὺς ἀρχαίους Ἀθηναίους ὅτι εἰς τὴν φιλολογίαν τῶν δὲν εἶχαν ἓνα Γιουβενάλην ἢ ἓνα Ὅράτιον, διότι τὸ σατυρικὸν πνεῦμα ἦτο διεσπαρμένον εἰς ὄλους. Ἀντιθέτως εἰς τοὺς Λατίνους οἱ ὁποῖοι δὲν ἦσαν ἐκ φύσεως σατυρικοὶ ἐνεφανίσθησαν οἱ δύο αὐτοὶ ποιηταί, συγκεντρώσαντες, ὅλην τὴν σατυρικὴν ὁρμὴν τῆς ἐποχῆς τῶν, ὥστε ὁ Κοϊντιλλιανὸς νὰ διατείνεται ὑπερηφάνως ὅτι «Ὁλὴ ἡ Σάτυρα εἶναι ἰδική μας», δηλαδὴ Λατινική.

Καὶ εἰς τοὺς Ἀθηναίους τοῦ 1834 καὶ τοῦ 1840 ἡ πολιτικὴ σάτυρα ἦτο γενικὴ, καὶ ἀπετέλει τὸ κυριώτερον στοιχεῖον τῆς πολιτικῆς πολεμικῆς. Ἀφοῦ βῆμα τῆς Βουλῆς δὲν ὑπῆρχε καὶ τὸ βῆμα τοῦ τύπου κατεδικάζετο εἰς σιωπὴν διὰ τῶν καταδιώξεων καὶ τῆς μαγκούρας, ἡ ἀντιπολί-

τευσις μετεχειρίζετο τὸν στίχον, καὶ τὸ φυλλάδιον. Ἀπειρία φυλλαδίων ἐτυπώθη, ἐκυκλοφόρησε καὶ ἐχάθη κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βασιλείας τοῦ Ὅθωνος. Ὅλοι δὲ οἱ μελετήσαντες τὴν τρικυμῶδη καὶ τόσον ἐνδιαφέρουσαν ἐκείνην ἐποχὴν ὁμολογοῦν ὅτι μία συγκέντρωσις τῶν ποιημάτων καὶ τῶν φυλλαδίων τῆς θᾶ ἦτο ὁ τελειότερος ὑπομνηματισμὸς τῆς πολιτικῆς ἱστορίας μας ἀπὸ τοῦ 1826 μέχρι τοῦ 1868. Δυστυχῶς ἡ ἐργασία τῆς συγκεντρώσεως τῶν στοιχείων αὐτῶν δὲν ἐγένεν ἐγκαίρως, σήμερον δὲ εἶναι ἀδύνατος πλέον, καὶ τοιουτοτρόπως ἐχάθη ἕνας ἀνεκτίμητος πλοῦτος, τὴν ἔλλειψιν τοῦ ὁποίου θὰ αἰσθανθῆ βαθύτατα ὁ ἱστορικὸς ποῦ θὰ θελήσῃ ἀργότερα νὰ γράψῃ τὴν πραγματικὴν καὶ ψυχολογημένην ἱστορίαν τῆς πρώτης δυναστείας.

Ἄς ἔλθωμεν ὁμῶς ἀναλυτικότερον εἰς τὸ ἔργον τῶν Σούτσων ἀρχίζοντες ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρον Σούτσον. Ἐγενήθη εἰς τὴν Κωνσταντινουπόλιν τῷ 1803 ἐκ τῆς μεγάλης Φαναριωτικῆς οἰκογενείας τῶν Σούτσων, ἡ ὁποία συνδέεσε στενωτάτα τὸ ὄνομά της μὲ τὴν ἱστορίαν τῆς ἀναγεννήσεως τῆς Ἑλλάδος. Πατὴρ του ἦτο ὁ Σπαθάριος Κωνσταντῖνος Σούτσος, ἄνθρωπος εὐγενῆς, πολὺ ἀνεπτυγμένον, πολὺ ἐνθουσιώδης, μέγας θαυμαστής τοῦ Ναπολέοντος, καὶ αἰσθανόμενος διὰ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γαλλίας ἀπέραντον λατρείαν τὴν ὁποίαν μεταδίδει εἰς τὰ τέκνα του. Μήτηρ του εἶναι ἡ ἀδελφὴ τοῦ Ἰακώβου Ρίζου Νερουλοῦ, τοῦ γνωστοῦ πρὸ πάντων διὰ τὸ ποίημά του «Κούρκας ἀρπαγῆ». Ὁ ἀδελφός του Δημήτριος εἶναι ἀπὸ τοὺς πρώτους, ποὺ φονεύονται εἰς τὸ Δραγατσάνι μὲ τὸν Ἱερὸν Λόχον. Ὁ ἄλλος ἀδελφός του Παναγιώτης εἶναι ὁ ποιητής, ὁ ὁποῖος θὰ μᾶς ἀπασχολήσῃ κατωτέρω, καὶ ἡ ἀδελφὴ του Αἰκατερίνη εἶναι λογία καὶ μεταφράζει ἔργα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ γράφει στίχους. Ἴδου ἀμέσως ἕνα ἀνεπτυγμένον, ἕνα διανοητικὸν περιβάλλον, μέσα εἰς τὸ ὁποῖον γεννᾶται ὁ ποιητής. Αὐτὸ εἶναι ἄλλως τε τὸ συνηθέστατον περιβάλλον εἰς τὰς μεγάλας Φαναριωτικὰς οἰκογενείας, τῶν ὁποίων οὔτε ἡ δρᾶσις οὔτε ἡ ἱστορία νομίζω ἐμελετήθησαν ἐπαρκῶς.

Ἡ ἐκπαίδευσις ἡ ὁποία δίδεται εἰς τοὺς γόνους τῶν Φαναριωτικῶν οἰκογενειῶν εἶναι δυνατὴ, ἀρτία, ἐθνικωτάτη. Τὰ Ἑλληνικὰ διδάσκονται ἀπὸ διασήμους διδασκάλους τοῦ Γένους, καὶ ὑπῆρχαν Γυμνάσια, τὰ ὁποῖα ἀφῆκαν ἐποχὴν τότε, ὅπως τὸ τῆς Χίου. Τὰ Γαλλικὰ ἐπίσης τὰ διδάσκονται ὡς καὶ τὰ Ἑλληνικὰ, καὶ οἱ Φαναριῶται μεταχειρίζονται τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν ἐπίσης καλὰ ὅπως καὶ τὴν μητρικὴν των, καὶ ἐπὶ τέλους τὸ σύστημα τὸ ἐκπαιδευτικὸν ἔχει τόσον καλὰ συγκροτηθῆ, ὥστε οἱ δύο ἀδελφοὶ Σούτσοι εἰς ἡλικίαν δεκαῆξ ἑτῶν εἶχαν διαβάσει ἤδη τὸν Βολταῖρον καὶ τὸν Ρουσσώ. Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις πολὺ πρόσφατος ἀκόμη ἐθέρμαινε τότε τὰς ψυχὰς τῶν νέων. Μετὰ τὸ τέλος τῶν σπουδῶν του εἰς τὸ Γυμνάσιον

της Χίου ἀποστέλλεται εἰς τὸ Παρίσι, διὰ νὰ τελειώσῃ ἐκεῖ τὰς σπουδὰς του, καὶ ἀποστέλλεται συστημένος πρὸς τὸν σοφὸν Κοραῖν. Ἀλλὰ μόλις φθάσει ἐκεῖ, ἔρχεται εἰδησις ὅτι ἐξερράγη ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις. Ὁ Ἄλ. Σοῦτσος δημοσιεύει τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην πέντε ἢ ἕξ ᾠδὰς, εἰς τὰς ὁποίας ψάλλει τοὺς ἥρωας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως. Ὁ ἀδελφὸς του Δημήτριος, ὅπως εἶπα πρὶν, φονεύεται ἐκ τῶν πρώτων εἰς ἐκεῖνον τὸν ὥραϊον θερῖσμόν τῆς Ἑλληνικῆς νεότητος, ὁ ὁποῖος λέγεται μάχη τοῦ Δραγατσανίου. Ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος ἀποφασίζει νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ εἰσέλθῃ μάλιστα εἰς τὸ Μεσολόγγι, τοῦ ὁποίου εἶχεν ἀρχίσει ἤδη ἡ ἠρωϊκὴ πολιορκία.

Κατέρχεται λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴν ἀπόφασιν νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ Μεσολόγγι, ἀλλ' ὁ ναύαρχος Μιαούλης, ὁ ὁποῖος τὸν μετέφερε, τὸν ἀποτρέπει, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Σοῦτσος πεισθεὶς μεταβαίνει εἰς τὸ Ναύπλιον. Καὶ ἀμέσως ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης μᾶς ἀποκαλύπτεται ὡς σατυρικὸς ποιητῆς. Τί εἶναι ἡ Ἑλλάς καὶ τί εἶναι τὸ Ναύπλιον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην; Ἕνα χάος, χάος πολιτικόν, χάος κυβερνητικόν, χάος οἰκονομικόν, χάος κοινωνικόν. Εἶναι στοιχεῖα προσπαθοῦντα νὰ συναρμοσθοῦν, διὰ νὰ ἀποτελέσουν μίαν Κοινωνίαν, ἓνα Κράτος, ἀλλὰ μὴ κατορθοῦντα τοῦτο, ἀλληλοσυγκρουόμενα δὲ ἕνεκα τῆς προελεύσεώς των. Εἶναι στρατιωτικοί, οἱ ὁποῖοι ἀρχίζουν νὰ βλέπουν ὅτι πράγματι τὸ ὄνειρόν των τῆς ἰδρύσεως μιᾶς Πατρίδος πραγματοποιεῖται, καὶ πραγματοποιεῖται μετὰ τὸ δικό των τὸ σπαθί, καὶ οἱ ὁποῖοι θέλουν εἰς τὸν νέον τόπον δικαιοῦτα νὰ κατέχουν τὸν πλατύτερον χῶρον εἶναι πολιτικοί, οἱ ὁποῖοι ἀντιλαμβάνονται ὅτι τὸ ἔργον τῶν στρατιωτικῶν δὲν εἶναι ἐπαρκές διὰ νὰ παγίωσῃ ἓνα Κράτος, καὶ ὅτι χρειάζεται πρὸς τοῦτο καὶ ἡ ἰδικὴ των συνεργασία, καὶ θέλουν καὶ αὐτοὶ νὰ καθέξουν ἓνα πλατὺν χῶρον εἰς τὸν νέον Κράτος· εἶναι ἄξεστοι ἥρωες μεγαλουργημάτων, εἶναι λεπτοὶ καὶ ἐπιτήδειοι πολιτικοί, ἄξιοι καλλιτέρας ἐποχῆς, εἶναι λόγιοι, οἱ ὁποῖοι ἀντιλαμβάνονται ὅτι συνεισφέρουν καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν διοργάνωσιν τῆς νέας πατρίδος. Εἶναι μία Κοινωνία ἐντελῶς ἀμόρφωτος καὶ ἀσύντακτος, καὶ ἐπὶ τέλους αὐτὸ τὸ Ναύπλιον εἶναι πρωτεύουσα ἐνὸς Κράτους, τὸ ὁποῖον δὲν ὑπάρχει ἀκόμη!

Ὁ ἐνθουσιώδης νέος, ποῦ ἐξέκίνησεν ἀπὸ τὸ Παρίσι, ὁ ὁποῖος πρῶτον ἔβαλλεν ἀπὸ μακρὰν τοὺς ἥρωας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ἔρχεται, τοὺς βλέπει ἀπὸ κοντά, καὶ φυσικὰ τοὺς βλέπει εἰς τὸ πραγματικόν των ἀνάστημα. Ὁ ἐνθουσιασμός του πρὸς τοὺς ἥρωας δὲν ἔπαυσε ποτέ, ἀλλὰ γύρω ἀπὸ τοὺς ἥρωας συνωθοῦνται ἄνθρωποι μικροί, μετὰ τὰς μικρότητας τῆς ἀνθρωπίνης των φύσεως, καὶ αὐτὸ ἀπογοητεύει ἀμέσως τὸν ποιητὴν. Αὐτὸ ἄλλως τε εἶναι τὸ χαρακτηριστικόν του. Ἀπὸ τοῦ ἀκροτάτου ἐνθουσιασμοῦ καὶ τῆς μεγίστης αἰσιοδοξίας μεταπίπτει ἀποτόμως εἰς τὴν μεγίστην ἀπαισιοδοξίαν καὶ τὴν ἀπογοήτευσιν. Αὐτὴ ἡ δξυτάτη του παρατη-

ρηκτικότης, με τὴν ὁποίαν ἐγεννήθη προικισμένος, αὐτὴ εἶναι καὶ ἡ δυστυχία του, διότι αὐτὴ τὸν βοηθεῖ νὰ ἀνακαλύπτει τὰς ἀδυναμίας. Ἡ ἀρχαία μυθολογία περιέχει τὸν θαυμάσιον ἐκεῖνον θρύλον τῆς Κασσάνδρας, τῆς μικροτέρας κόρης τοῦ Πριάμου. Ἐγεννήθη μετὰ τὸ προφητικὸν δῶρον ὅταν ἐμεγάλωσεν ἦτο ἡ ὠραιότερα κόρη τοῦ Βασιλέως. Ὁ Ἀπόλλων τὴν εἶδε καὶ τὴν ἠγάπησε, ἀλλὰ ἡ ὠραία κόρη ἀποκρούει τὸν ἔρωτα τοῦ Θεοῦ, καὶ ὁ Ἀπόλλων ὀργισθεὶς δὲν ἀφαιρεῖ μὲν τὸ χάρισμα τῆς προφητείας ἀπὸ τὴν Κασσάνδραν, ἀλλὰ τὸ μετατρέπει ἐναντίον της. Ἡ Κασσάνδρα θὰ προφητεύῃ μὲν, ἀλλὰ πάντοτε τὰ ἀπαισία καὶ τὰ κακά. Καὶ ὅταν ὁ Πάρις ἐπιστρέφει εἰς τὴν Τροίαν φέρων τὴν ὠραίαν Ἑλένην καὶ τοὺς θησαυροὺς τοῦ Μενελάου, καὶ ἡ Τροία τὸν ὑποδέχεται μετὰ ἐνθουσιασμόν, μόνη ἡ Κασσάνδρα ἀναβαίνει εἰς τὸν ὑψηλότερον πύργον τῆς Περγάμου καὶ ἀφίνει τὴν πρώτην προφητείαν τῆς δυστυχίας καὶ ἀναγγέλει, ὅτι ἡ Τροία θὰ καταστραφῇ. Κάτι τι ἀνάλογον συμβαίνει καὶ μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον Σοῦττον. Ἡ παρατηρητικότης του τὸν ὠθεῖ διαρκῶς εἰς τὸ νὰ ἀνακαλύπτῃ τὰ κακά, ὅπου δὲ βλέπει πράγματι ἀδυναμίας τὰς μεγαλοποιεῖ. Εἶναι ὁ ἐκ φύσεως ἀντιπολιτευόμενος, εἶναι ὁ frondeur. Ἀλλὰ σατυρίζων δὲν χαιρέται· οἱ σατυρικοὶ του στίχοι εἶναι γεμάτοι πόνον. Αὐτὸς ὁ ἴδιος ἐγχειρίζων αἰσθάνεται τὸν πόνον τοῦ ἐγχειριζομένου. Διὰ τὸ ἔργον τὸ ὁποῖόν κάμνει δυσφορεῖ, ἀλλὰ τὸ κάμνει· τὸ κάμνει διότι ἔχει τὴν ἀξίωσιν νὰ εὐρίσκῃ ὅλα τέλεια γύρω του, καὶ δὲν τὰ εὐρίσκει. Ὁ κόσμος δὲν εἶναι κοινωνία ἀγγέλων, ἀλλὰ πρὸ πάντων κοινωνία ἀγγέλων δὲν εἶναι τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὸ Ναῦπλιον. Ὁ ποιητὴς ἀρχίζει τὴν δημοσίευσιν τῶν σατυρῶν του, τῶν ὁποίων ἡ πρώτη εἶναι, κατὰ τὴν γνώμην μου τοῦλάχιστον, τὸ δυνατώτερον ἐξ ὅλων τῶν ἔργων του.

Εἰς τὸ Ναῦπλιον λοιπὸν ποῦ εὐρίσκεται, καὶ ὅπου ζῆ ἀπὸ ἐξ ἤδη ἡ καὶ περισσότερον μνηδῶν, δὲν τοῦ ἀρέσει τίποτε καὶ ἀρχίζει ἀπὸ τοῦς Ἑλληνας.

*Ὁ σταθερὸς τῶν χαρακτῆρ — λέγει — εἶναι ἡ ἀστασία.
Δύο Γραικοὶ γινώμ' ἑκατόν. Ἀπὸ αὐτὰς καμμία
δὲν ἐκτελεῖται πῶποτε. Καθεὶς πρωτεία θέλει
καὶ ἂν τὸ Ἔθνος του χαθῆ, τελείως δὲν τὸν μέλλει.*

Ἀλλὰ ταυτοχρόνως εἶναι ἐποχὴ, ποῦ συγκροῦνται εἰς τὴν Ἑλλάδα ὄλαι αἱ ξενικαὶ ἐπιρροαί. Ἡ Ἑλλάς ἔχει διαιρεθῆ εἰς Γαλλοφίλους, εἰς Ἀγγλοφίλους, εἰς Ρωσσοφίλους.

Καὶ ὁ ποιητὴς λέγει :

*Καθεὶς δὲν ἔμεινε Γραικός. Ὁ ἓνας εἶναι Γάλλος
ἐκεῖνος εἶνε Μόσκοβος, καὶ Ἄγγλος εἶν' ὁ ἄλλος.*

Διὰ τοὺς βουλευτάς εἶναι ἀμείλικτος :

*Τοὺς παλαιούς μας βουλευτάς πρέπει νὰ ζωγραφίσω
ἢ πρέπει τοὺς πατέρας μας στὸν ἔπνο των ν' ἀφήσω;
Πολλοὶ ἐκ τούτων, χρόνους ἐξ δὲν ἀνοιξαν τὰ χεῖλη
καὶ ἦσαν στὸ Βουλευτικὸν ὡσὰν ξυλένιοι στῦλοι
κοιμώμενοι στὴν βροντερὰν τοῦ Ἔθνους τρικυμίαν,
πλὴν ἐξυπνοῦντες τακτικά εἰς τὴν ἀρχιμηρίαν.
Ἄ ! Εἶδα ἓνα ἐξ αὐτῶν τῶν σεβαστῶν πατέρων! . . .
Τὰ σχήματά του βέβαια δὲν εἶχεν ὁ Κικέρων.
Ἐκτύπα ταῖς ποδάρες του ὁπότεν ὠμιλοῦσε,
παχιά παχιά ροχάλιζε, βαριά βαριά φουσοῦσε.
Στὸν μύστακά του ἤρχετο πεισματικά μιὰ μωῖγα,
εἰς τὸ πλατὸ του πρόσωπον αὐτὸς τὴν ἐκνήγα
καὶ νὰ σκοτώσῃ πολεμῶν τὸν τολμηρὸν ἐχθρὸν του,
ἐκτύπα μὲ τὴν χεῖρα του γερὰ τὸ μάγουλόν του.*

Ὁ Κλήρος ἀκόμη δὲν σώζεται ἀπὸ τὴν μάστιγά του. Ὅπως ὁ Ἀριόστος εἰς μίαν σειρὰν μικρῶν ἀλλὰ δευτέτων εἰκόνων ζωγραφίζει τοὺς κληρικοὺς τῆς Ρώμης τοῦ Ἀλεξάνδρου ὚' καὶ ὁ Ἄλ. Σουτσοσ διδὲι μίαν ζωντανωτάτην εἰκόνα ἐνὸς ἐπισκόπου τῆς ἐποχῆς του.

*Βλέπεις αὐτὸν ποῦ ἀνομβᾷ εἰς μαῦρον δεκανίκι
καὶ στὸν λαὸν ὡς δωρεὰς μοιράζει εὐλογίας;
Εἶναι χονδρὸς Ἀρχιερεὺς πάσης ξηροκαμπίας.
Ὡς περικεφαλαίαν του τὸ καλιμαῦχι ἔχει,
φορεῖ αὐτὸ καὶ κακοεργῶν ἀτιμωρήτως τρέχει.
Μίαν στιγμὴν ἰδὲς αὐτὸν τὸν Ἅγιον Πιλάτον
ἀπ' τὸν Κωλλέτην, ἔρχεται εἰς τὸν Μανροκορδάτον.
Ἐβρίζει καὶ κατηγορεῖ τὸν ἓνα καὶ τὸν ἄλλον
καὶ τὸν καθένα εἰς τ' αὐτὶ πολιτικὸν μεγάλον
πολεμικὸν ἀήτητον, σωτήρα ὀνομάζει,
ἐνῶ κροφίως καὶ τῶν δυὸ τὸν λάκκον ἐτοιμάζει.*

Ἡ εἰκὼν ὅμως αὐτὴ φαίνεται ὅτι εἶναι τόσον ζωντανή, ὥστε ἓνας ἀρχιερεὺς, ὁ ἅγιος Ἄρτης Πορφύριος, ἐξαφνίζεται καὶ κηρύσσεται ἀναφανδὸν ἐναντίον τοῦ ποιητοῦ. Ὁ ποιητὴς ὅμως ἐνισχύει τὴν ἔμμετρον σάτυραν διὰ μιᾶς σημειώσεως τὴν ὁποίαν δημοσιεῖει κάτω ἀπὸ τοὺς στίχους δταν ἡ σάτυρα ἐξεδόθη εἰς φυλλάδιον. «Ἐγὼ», λέγει, «δσάκις πειράζω, δὲν ἀναφέρω ὀνόματα· ἀλλ' ὅταν κάποιος δείχνει ὅτι ἐγγίζεται ἀπὸ τὴν σάτυραν δὲν δείχνει τοῦτο ὅτι δὲν ἔχει τὴν συνειδησίην του ἀναπαυμένην;»

Εἰς τοὺς πεντακοσίους στίχους τῶν τεσσάρων πρώτων σατυρῶν, τὰς

ὅποιας ἐδημοσίευσεν ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος ἐν Ναυπλίῳ δὲν μένει τίποτε, τὸ ὅποσον νὰ μὴ ὑποστῇ τὸ μαστίγιόν του. Ὑπουργοί, Κυβερνήται, Κοινωνία, ὅλοι ἔχουν τὸ μερίδιόν των. Ἀριστοτεχνικοί, νομίζω εἶναι οἱ στίχοι, εἰς τοὺς ὁποίους περιγράφονται οἱ πολιτικοὶ καὶ οἱ διπλωμάται τοῦ Ναυπλίου :

*Ἐλάτε εἰς τὸν Πλάτανον, περίεργοι πολῖται,
ἂν θέλετε στὸ Θέατρον τῆς τρέλλας νὰ ἐμβῆτε.
Διέτε παντοῦ πολιτικῶν ἀτίμους συντροφίας,
Καθεὶς των εἶναι ἢ οὐρὰ ἢ κεφαλὴ φατρίας.
Σιγὰ ἐκεῖνος πορπατεῖ, φουσᾷ καὶ καμαρώνει,
ἀπὸ ὑπερηφάνειαν τοὺς ὤμους του σηκώνει
σὰν κοῦρκος, δταν μόνος του φουσκώνει τὰ πτερά του.
Κινεῖ μόνον τὰ φρόδια του στὰ χαιρετήματά του.
Αὐτὸς σημαντικώτατος νὰ νομισθῇ πασχίζει,
λόγια στ' αὐτὶ ἀσημαντα εἰς ὅλους ψιθυρίζει
κι' ἀπὸ τὸ χερί τοὺς τραβᾷ ὡς δέκα λεύγαις πέρα
ἀγάλια γιὰ νὰ τοὺς εἰσπῇ κι' αὐτὸ τὸ καλησπέρα.*

Οἱ ἴδιοι πολιτικοὶ τὸν ἀπασχολοῦν καὶ κατωτέρω, καὶ μᾶς δίδει μίαν εἰκόνα τῶν σοβαροφανῶν ἀνθρώπων τῆς ἐποχῆς του, ἡ ὅποια εἰκὼν ὑποπεύω ὅτι δὲν εἶναι μόνον ἐκείνης τῆς ἐποχῆς.

*Ἐδῶ βαθεῖς πολιτικοὶ βαστοῦν τὰ πατεριὰ των.
Σιγὰ - σιγὰ περιπατοῦν, μετροῦν τὰ βήματά των.
Ἰδέαν διπλωματικῆς κανεὶς προτοῦ δὲν εἶχε.
Τώρα ζητοῦν νὰ δεῖξωσι πῶς εἶναι Μετερνίχαι.
Ἀναστενάζουν δυνατά. Τὰ φρόδια των τευτώνουν.
Κυττάζουν ἀσκαρδαμνκέι. Τῆς πλάτες των ὑψώνουν.
Περιπατοῦν, καὶ σκέπτονται. Ὑψώνουν τὴν φωνήν των,
ἢ κρύπτουν τὴν ἀμάθειαν ὑπὸ τὴν σιωπὴν των.
Ἄλλοίμονον ! Τοῦ γένους μας τολμοῦν νὰ εἶναι στῆλοι
ὅσοι ποτὲ δὲν ἔμαθαν νὰ πιάνουν τὸ κονδύλι
αὐτοὶ τὴν πρῶραν ὁδηγοῦν τοῦ δυστυχοῦς μας πλοίου.*

Ἀλλὰ καὶ ἡ κοινωνία τοῦ Ναυπλίου ἔχει τὸ μέρος της εἰς τὴν σάτυραν· ὁ ποιητῆς δὲ δὲν ὑποχωρεῖ οὔτε πρὸ τῶν γυναικῶν τῆς πόλεως :

*Ἐδυνχισμένοι ἄνθρωποι, ὅσοι γυναῖκες νέες
σὰς ἔτυχε νὰ ἔχετε, ἢ ἀδελφές ὠραῖες !
Ἄν θέλετε στὸ Νάυπλιον νὰ λάβετε ἀξίαις
καθὼς ἡμεῖς, δὲν ἔχετε μυρίες δυσκολίες.*

*Δὲν ξεύρετε νὰ γράψετε ; Γραμματικούς σᾶς κάνουν.
᾽Ορέγεσθε προβιβασμούς : οἱ συγγενεῖς σᾶς φθάνουν.
Περγάτε ὡσὰν ἀδελφοὶ μὲ τοῦτον μὲ τὸν ἄλλον,
τὸ σπῖτι σας εἶνε Ἀδὴ καὶ σπῖτι τῶν μεγάλων.
᾽Ὡσὰν γονεῖς τὰ τέκνα σας ἐκείνοι ἀγκαλιάζουν
καὶ ταῖς μητέρες βλέποντες . . . παιδιὰ των τὰ φωνάζουν.*

Ἐπειτα ἀπὸ τὰς ζωηροτάτας αὐτὰς ἐμφανίσεις ταινιῶν κινηματογραφικῶν — ἃς συγχωρηθῆ αὐτὸς ὁ ἀναχρονισμὸς — ὁ Σοῦτσος θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἰπῆ ὅπως ὁ σατυρικός τοῦ ἸΣ' αἰῶνος, ὁ Ἰωακείμ Δὲ - Μπελλαί :

*Δὲν γράφω διὰ τὴν τιμὴν'
διότι δὲν τὴν βλέπω πουθενά !*

Εὐτυχῶς, διὰ τὸν Σοῦτσον ἀπομένει πάντοτε ὁ θαυμασμὸς τοῦ ἀκέραιος διὰ τοὺς ἄνδρας τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἐάν ληφθῆ ὑπ' ὄψιν τὸ μικρὸν τῆς κοινωνίας τοῦ Ναυπλίου, καὶ ὅτι ὅλοι εἶναι γνωστοὶ μεταξὺ των, ὅτι οἱ ζωγραφιζόμενοι ἀμέσως ἀνακαλύπτουν τὰς εἰκόνας των εἰς τοὺς στίχους τοῦ ποιητοῦ οἱ ὅποιοι δὲν αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην καμμιᾶς ἐπιφυλάξεως, ἐννοεῖται ἡ τρομακτικὴ ἐντόπωσις ἐκ τῆς σατύρας.

Δὲν εἶναι ὅμως μόνον αὐτὸ ὑπάρχουν καὶ δυσηρεστημένοι, οἱ ὅποιοι ἐξωθοῦν τὸν ποιητὴν ὑπάρχουν ἀκόμη νέοι, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ φλογερὸς Γεννάδιος, ἐπαναλαμβάνοντες εἰς κάθε στιγμὴν καὶ εἰς κάθε περίστασιν τὰ ποιήματά του. Ὁ ποιητὴς γίνεται ἐπὶ τέλος ὁ τύραννος τῆς μικρᾶς κοινωνίας. Αὐτὸς ὁ ἴδιος περιγράφει τὴν εἰκόνα εἰς ἓνα ποίημά του, εἰς τὸ ὅποιον παρουσιάζει ὀμιλοῦντα ἓνα παλαιὸν ἔμπορον τῆς Πελοποννήσου, ἓνα προῦχοντα κοτζάμπασην.

*Τί θέλει τὸ παιδί αὐτό ; Ζητεῖ νὰ μᾶς κρημνίσῃ ;
Ζητεῖ μὲ τὸ κονδύλι του τοὺς δυνατοὺς νὰ σείσῃ ;
Ἐγὼ, ἂν ἤμουν ἔμπορος ὁπότεν ἤμουν νέος,
ἀδέντης εἶμαι σήμερα καὶ στῦλος τοῦ Μωρεῶς.
Τί θέλει τὸ παιδί αὐτό ; Ζητεῖ τὸ χαλινάρι
ἀπὸ τὰ δύο χέρια μας μὲ τῆς φωνές νὰ πάρῃ ;
Νὰ μᾶς ἀλλάξῃ θέλει αὐτὸ τὸ χθεσινὸ φοντάνι ;
Ἄς πάγῃ στὴν κατάρα μου κι' ἄς μὴ μὲ χολοσκάνῃ !
Μὲ τῆς γαζέτες, τοῦ λαοῦ τὰ μάτια θὲ ν' ἀνοίξῃ
κ' ἡ χώρα μας θὰ σηκωθῆ καὶ ὄλους θὰ μᾶς πνίξῃ.
Πάντα νὰ μείνῃ ἄλνωτος, ἂν εἶν' ἀποθαμένος,*

*ἄν ζῆ, ἄς γείνη Ὀβρηός, αὐτός ὁ μαγιομένος,
ὅπου μᾶς ἐπρωτόφερε γαζέτες στή Γραικία
καὶ τὸν λαὸν διαβόλευσε μὲ τὴν τυπογραφία !*

Ὑπάρχει ὁμως καὶ θετικώτερα ἀπόδειξις τῆς ἐντυπώσεως τὴν ὁποίαν κάμνει ἡ σάτυρα τοῦ ποιητοῦ. Κάποιος ἀπὸ τοὺς δριμύτερα σατυρισθέντας ἀποφασίζει νὰ τὸν ξεκάμη, καὶ ἐνῶ ὁ ποιητὴς μεταβαίνει διὰ ξηρᾶς ἀπὸ τὸ Ναύπλιον εἰς τὰς Ἀθήνας, εἴκοσι ἀγριάνθρωποι τὸν περιμένουν εἰς μίαν καμπὴν τοῦ δρόμου τῆς Καλαυρίας. Ὁ ποιητὴς εὐρίσκεται μεταξὺ αὐτῶν μόνος, ἴσως δὲ καὶ ἀοπλος, ἀλλὰ δὲν χάνει τὸ θάρρος καὶ ἀρχίζει νὰ τοὺς λέγῃ ἀστεία, νὰ τοὺς ἀπαγγέλλῃ στίχους, πιθανὸν καὶ τὴν σάτυραν ἀκριβῶς ἐκείνην, τὴν ὁποίαν ἔγραψεν ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπου ποῦ ἐπλήρωσε τοὺς δολοφόνους νὰ τὸν ξεκάμουν. Καὶ οἱ ἀγριάνθρωποι ἀφοπλίζονται, γελοῦν, καὶ ἄρκοῦνται νὰ τοῦ πάρουν μόνον τὰ ἐνδύματα καὶ τὰ χρήματά του. Ἄν ἀναπαραστήσωμεν μὲ τὴν φαντασίαν μας αὐτὴν τὴν εἰκόνα τοῦ καταδικωμένου ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος σώζεται μὲ τοὺς στίχους του μὲ ἀπώλειαν μόνον τῶν ἐνδυμάτων του καὶ ὀλίγων χρημάτων, τὰ ὁποῖα εἶχεν, ἔχομεν ζωντανεύοντα τὸν θρόνον τοῦ Ὀρφέως ἐξημερώνοντος μὲ τὴν ποίησιν τὰ θηρία.

Ἡ πρώτη αὐτῆ περιόδος τοῦ ἔργου τοῦ Σούτσου διακρίνεται διὰ τὴν ἀκριβείαν καὶ τὴν διαφάνειαν τῶν εικόνων, διὰ τὴν ὀρμὴν τῆς ἐπιθέσεως, διὰ τὴν θερμότητα τῆς ὀσφρήσεως. Καὶ ἡ πρώτη αὐτῆ περίοδος εἶναι ἀναμφισβήτητος καὶ ἡ καλλιτέρα. Ἡ τέχνη του δὲν ἔχει ἀκόμη καταταχθῆ σημασιφόρος εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς ἀντιδυναστικῆς ιδέας. Εἶναι ἐλευθέρη καὶ κτυπᾷ παντοῦ.

Δὲν εἶναι ὁμως σατυρικὸς μόνον, ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀλλ' εἶναι καὶ λυρικός, εἶναι καὶ πατριώτης ποιητὴς, καὶ εἰς τὰ πατριωτικά του ποιήματα ἐκτὸς τοῦ ἀπεράντου θαυμασμοῦ του πρὸς τὴν πατρίδα ἐκφράζεται καὶ ὄλος ὁ πόνος τοῦ πατριώτου, διὰ τὴν κατάστασιν εἰς τὴν ὁποίαν πράγματι εἶναι ἡ Ἑλλάς κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ἀλλὰ τὴν ὁποίαν, ὅπως εἶπα ἤδη, τὴν μεγαλοποιεῖ ὁ ποιητὴς. Καὶ ἔχομεν τὸ γνωστότατον ποίημα «Ὁ ψωμοζήτητης στρατιώτης» παλλόμενον ἀπὸ συγκίνησιν, καὶ τὸ ὁποῖον ἐγινε δημοτικώτατον τότε, ἀλλὰ σώζεται δημοτικὸν ἀκόμη.

*Ἐνας γέρος στρατιώτης μὲ τοῦ ζήτουλα τὸ δίσκο,
στὸ ραβδί ἀκουμπισμένος καὶ μὲ τὸ σακκὶ στὸν ὄμο,
ἔλεγε σ' ἕνα παιδάκι ποῦ τοῦ ἔδειχνε τὸ δρόμο.
— Μὴ παιδάκι μου, μὴ τρέχῃς καὶ πολὺ ὀπίσω μνήσκω.
Ἐσὸ εἶσαι εὐτυχισμένο... τὰ ματάκια σου τὰ ἔχεις,
γερὰ ἔχεις ποδαράκια κι' ἐλαφρὰ σὰν λάφι τρέχεις.*

Ἐγὼ ἔχασα τὸ φῶς μου στοῦ Μεσολογγιοῦ τὴν πόλι
καὶ τὸ ἓνα μου ποδάρι μοῦ τὸ ἄρπαξε ἓνα βόλι.
Ποῦ νὰ εἶμασθε παιδί μου; Εἶναι νύχτα; Εἶναι μέρα;
— Νύχτα εἶναι... Στὸ Ἀνάπλι ἐξυγώσαμε πατέρα...
— Στὸ Ἀνάπλι; — Κλαίεις γέρο; — Τὰ παλιὰ μου ἐνθυμούμαι
τ' ἤμουν πρῶτα, τ' εἶμαι τώρα στέκομαι καὶ συλλογοῦμαι.
Στὸ Ἀνάπλι! Ἐγὼ πρῶτος καὶ μετὰ τὸ σπαθὶ στοῦ στόμα
πήδησα στοῦ Παλαμῆδι.

Ἀπὸ ἓνα ἔς ἄλλον βράχο πρῶτα ρίπτονταν σὰν φεῖδι
καὶ σηκώνω μόλις τώρα τὸ βαρύνετρό μου σῶμα.

Ἐτυφλώθηκα... Δὲν βλέπω τῆς Ἑλλάδος τὰ βουνὰ
κί ὁ ἐλεύθερός της ἥλιος στὰ ματάκια μου δὲν λάμπει.
Δενδροσκεπάστοι, ὠραῖοι κί αἱματοβαμμένοι κάμποι
ἔσ᾿ ἔσ᾿ τώρα κόσμος ἄλλος ζοῆν ἤσυχη περᾶ.

Ἐγὼ μόνος γιὰ νὰ ζήσω τρέχω καὶ ψωμοζητῶ,
στὰ ἐρημοκκλήσια μέσα καὶ στοὺς δρόμους ξενοκτῶ.

Παντοῦ εἶμι ἀπορημένος,

ξένος εἶμαι στήν Ἑλλάδα καὶ στοῦ σπιτι μου εἶμαι ξένος.

Ξένοι, μὴν περιγελάτε τὰ χυμένα μου τὰ μάτια
τὸ σπασμένο μου ποδάρι.

Τοῦ μεγάλου Μπότσαρή μας ἤμουν πρῶτο παλληκάρι.

Ἡ παλιὰ μου φουστανέλλα ὅπου βλέπετε κομμάτια,
χάρισμα τοῦ Καραϊσκου ἀπὸ δόξα με σκεπάζει.

Τὸ σπαθὶ αὐτὸ ποὺ φέρνω στοῦ πλευροῦ μου κρεμαστό,
ἂν δὲν εἶναι μετὰ χρυσάφια καὶ κοράλλια σκεπαστό,
εἶν' ἐνθόμησις φιλίας τοῦ Ναυάρχου μας Τομπάζη.

Καὶ ἀκόμη λυρικώτερος εἶναι ὁ ἀποχαιρετισμὸς πρὸς τὸν παλαιὸν
χιτῶνα, τοῦ ὁποίου αἱ πρῶται στροφαὶ ἐνθυμίζουν τὴν γνωστοτάτην μονο-
ῶδιον τοῦ καλτοῦ τῆς Βοηῆμε :

Φιλοσόφει!.. Μὴ λυπεῖσαι φόρεμά μου γηραλέον!

Εἶχαμεν τὴν ἐποχὴν μας. Ἦμουν νέος κ' ἦσαν νέον.

Πλὴν ἡ πρῶτη καλλονὴ σου, ἡ νεότης σου δὲν ζῆ
κ' ἐγηράσαμεν μαζί.

Μὴ νομίσης πολὺν χρόνον πῶς μ' ἐμὲ θὰ τυρανῆσαι,
καὶ ἡμέρας μὴ φοβῆσαι

μεμιγμένας μετὰ χαλάζας, μετὰ βροχὰς καὶ τρικυμίας.

Τοὺς περισπασμοὺς τοῦ βίου, τὸν ζυγὸν τῆς κοινῆς
βαρυνθεῖσα ἡ ψυχὴ μου,

ἢ τὸν τάφον θὰ ἐκλέξῃ ἢ τὰ βάρη τῆς ἐρήμου.

Ἦθελα σὰν ἀποθάνω, εἰς τοὺς κλάδους γηραλέας,
μελαγχολικῆς ἱτέας,
εἰς τὸ μνημῆμά μου πλησίον φίλος μου νὰ σ' ἀποθέσῃ.
Ἄν κανένας νὰ περάσῃ ἀπ' τὴν ἔρημον συμπίεση,
«Ποιοτοῦ, εἶπέ τον, ἤμουν ἀκηλίδωτος χιτών,
«Ἐγὼ ζῶ, κ' ἡ πέτρα κρύπτει καὶ τὴν μνήμην του κ' αὐτόν».

Εἰς τὴν πρώτην αὐτὴν ποιητικὴν περίοδον τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου ἀνήκει καὶ μία σειρά ποιημάτων κατὰ τοῦ πρώτου Κυβερνήτου τῆς Ἑλλάδος Ἰωάννου Καποδίστρια. Ὅλαι αἱ διαδόσεις καὶ αἱ φημὶ τῶν καφενειῶν τοῦ Ναυπλίου ἀποκρυσταλλοῦνται εἰς τοὺς στίχους τοῦ ποιητοῦ καὶ μεταδίδονται μάλιστα ἀπὸ γενεῆς εἰς γενεάν. Ἡ ἐπίθεσις αὕτη δὲν σταματᾷ οὔτε πρὸ τοῦ τάφου. Ὅταν ὀλόκληρος ἡ Ἑλλάς ἐπέμβη διὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καποδίστρια, ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος ἐδημοσίευσεν ποίημα πρὸς τοὺς φονεῖς του, τὸ ὅποιον εἶναι ἀληθινὸς ὕμνος. Εὐτυχῶς ὅμως ἔρχεται ἀμέσως τὸ ἀντισηκώμα· ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος ἀνακτᾷ τὴν λαμπρὰν σατυρικὴν του χάριν. Τὸν Ἰωάννην Καποδίστριαν διαδέχεται ὁ ἀνάξιος καὶ ἀσημῶτατος ἀδελφὸς του, ὁ κόμης Αὐγουστίνος, ὁ ὁποῖος μετὰ δύο μηνῶν ἐξουσίαν ἀναγκάζεται νὰ φύγῃ εἰς τὴν Κέρκυραν διὰ Ρωσικῆς κορβέττας. Ὁ Σούτσος ἀρπάζει αὐτὴν τὴν εὐκαιρίαν καὶ τὸν παριστάνει λέγοντα μέσα ἀπὸ τὸ πλοῖον :

Δὲν μπορῶ εἰς τὸ κακό μου κ' εἰς τὴν θλίψιν μου ν' ἀνθέξω !
Νὰ μὲ ποῦν « Ἀπ' τὴν Ἑλλάδα, Ἐξοχώτατέ μου, ἔξω ! »
Προχθὲς ἤμουν Κυβερνήτης. Τώρα φεύγω παλιομοῦτσος
μ' ἓνα Ρούσικο καράβι καθὼς πρόλεγεν ὁ Σούτσος !
Τὰ παιδιά μὲ τὰ λεμόνια τὸ κατόπι μου μὲ παίρνουν
στοὺς Κορφούς, ἐνῶ οἱ Φράγκοι σὰν κατάδικο μὲ σέρνουν . . .
Μή, παιδιά, μὲ τὰ λεμόνια ! Ἔγινά μόλα ! Ἔγινά λέσα !
Ἔνας κόντες εἶναι μέσα !

Θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναφέρω εἰς τὸ μεταξὺ ὅτι κατὰ τὸ 1829 ὁ Ἀλέξανδρος Σούτσος εὐρίσκεται εἰς τὸ Παρίσι καὶ ἐκδίδει μίαν ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως γαλλιστί, εἰς τὴν ὁποίαν μάλιστα, μὲ κάποιαν ἄδειαν, ἐπιτρεπομένην ἴσως εἰς τοὺς ποιητάς, εἰς τὸ ἐξώφυλλον τοποθετεῖ ὅτι ἐγράφη ὑπὸ αὐτόπτου μάρτυρος, ἐνῶ ὁ Σούτσος κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ 1826, δηλ. ἀργότερα ἀπὸ τὸ μέσον τῆς ἐπαναστάσεως. Ἄλλ' ἡ ἱστορία αὕτη εἶναι τόσο καλὰ γραμμένη καὶ εἶναι τόσο ζωντανὸς ὕμνος πρὸς τὰ κατορθώματα τῆς ἐπαναστάσεως ἐκείνης, ὥστε ὁ Σατωβριάνδος ἀπηύθυνε θερμώτατα συγχαρητήρια πρὸς τὸν συγγραφέα, ὁ ὁποῖος, σημειωτέον, ἦτο μόλις εἴκοσι ἕξ ἐτῶν.

Ἄλλ' ἀναγγέλλεται ἤδη ἡ ἐκλογή τοῦ Ὄθωνος καὶ ἔρχεται εἰδησις ὅτι ὁ Βασιλεὺς ἀνεχώρησε κατευθυνόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ἀλέξανδρος Σουττσος καταλαμβάνεται πάλιν ἀπὸ τοὺς θερμοὺς τοῦ ἐνθουσιασμοῦ καὶ ἀπευθύνει δύο μακρότατα ποιήματα γεμῆτα πατριωτισμὸν πρὸς τὸν Βασιλέα, εἰς τὰ ὅποια προσπαθεῖ νὰ ἀποδείξῃ τί εἶναι ὁ τόπος καὶ ὁ λαός, πού ἔρχεται νὰ κυβερνήσῃ ὁ νέος Βασιλεὺς. Ἀλλὰ φθάνει ὁ Ὄθων καὶ πρὶν περάσουν ὀλίγοι μῆνες ὁ Ἀλέξανδρος Σουττσος εὐρίσκεται εἰς τὸ ἀντίθετον στρατόπεδον. Ἀρχίζει μία ἐπίθεσις κατὰ τῆς ἀντιβασιλείας καὶ ἐπεκτείνεται εἰς τοὺς Βαυαρούς, φθάνει εἰς τὸν Ὄθωνα καὶ διήκει αὐτῇ ἡ ἐπίθεσις καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς μεγάλης αὐτῆς ἱστορικῆς παρεξηγήσεως, ἡ ὅποια λέγεται βασιλεία τοῦ Ὄθωνος εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀρχίζει λοιπὸν ἡ ἐπίθεσις κατὰ τῆς ἀντιβασιλείας. Ὁ Σουττσος δὲν ἀρκεῖται πλέον εἰς τὴν σάτυραν μόνον, ἀλλὰ δημοσιεύει τὰ ποιήματά του μὲ προλόγους, οἱ ὅποιοι εἶναι κάποτε βαρύτεροι ἀκόμη καὶ τῶν στίχων, δημοσιογραφεῖ ἀενάως καὶ ἐκδίδει ἐπὶ τέλους καὶ τὴν «Ἑλληνικὴν πλάστιγγα», περὶ καὶ ἔμμετρον, ἡ ὅποια ἔχει ἓνα σκοπὸν πάντοτε, ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ Ἑλλάς τυραννεῖται ἀπὸ τὸν Ὄθωνα καὶ τὴν ἀντιβασιλείαν. Τὰ φιλελεύθερά του αἰσθήματα δὲν ἀναγνωρίζουν τὴν τυραννίαν αὐτὴν. Ταυτοχρόνως ἀρχίζει καὶ ἡ καταδίωξις. Ὁ Σουττσος ἐπὶ τέλους συλλαμβάνεται καὶ φυλακίζεται, ἀλλ' ἀποφυλακίζεται τῇ μεσολαβῆσει τοῦ ἀδελφοῦ του Παναγιώτου, Γενικοῦ τότε Γραμματέως τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας, καὶ φεύγει εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐπιστρέφει ὅμως τῷ 1839 φέρων τὰ πρῶτα ἔσματα τοῦ «Περιπλανομένου», ἐνὸς μακροτάτου ἐπικολυρικοῦ ποιήματος κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν ποιημάτων τοῦ Βύρωνος, ἴσως μάλιστα κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τοῦ Τσάιλ - Ἄρολδ εἰς τὸ ὅποιον ποίημα ψάλλεται ἡ Ἑλλάς· γνωστοτάτη ἡ ἀρχὴ τοῦ ποιήματος αὐτοῦ.

*Χώρα μεγαλοφύας !... Εἰς τοὺς κόλπους σου τὸ πάλαι
ὦ Πατρίς μου, αἱ ἰδέαι ἀνεβλάστανον μεγάλαι,
καὶ τυραννοκτόνον ξίφος κρύπτοντες ὑπὸ μωρσίνας
οἱ Ἀρμόδιοι ἀνῴρθον ἰσονόμους τὰς Ἀθήνας.
Ἄλλοτε θεοὶ ἐπάτουν τὰ ἐδάφη σου, καὶ θεῖαν
ἔτι σήμερον ἡ γῆ σου ἀναδίδει εὐωδίαν,
καὶ ἡ αἶρα τοῦ Ζεφύρου
φιθυρίζει τὴν ἀρχαίαν μελωδίαν τοῦ Ὀμήρου.*

*Δύο ἔφερε, μοχθοῦσα, γίγαντας τῆς γῆς ἡ σφαῖρα,
καὶ τῶν δύο οἱ αἰῶνες σὲ κηρύττονσι μητέρα.
Στρατηλάτης τῶν Ἑλλήνων, ἐδικαῶν τὸν Μαραθῶνα,
ὁ Ἀλέξανδρος εἰσηλθε νικητῆς εἰς Βαβυλῶνα.
Διετῆρει αἱματός σου εἰς τὰς φλέβας του ρανίδα*

*ὁ Κορσικανός, ὁ ἔχων τὸν Ταύγετον πατρίδα,
καὶ εἰς μίαν μόνην ὥραν
τὴν γῆν παίξας τὴν γῆν χάσας εἰς τοῦ Βατερλώ τὴν χώραν.*

Ἦτο ἡ ἐποχὴ, πού ὁ Κορσικανός, ὁ Ναπολέων, ἐνομιζέτο Ἕλληνα, τοῦ ἀπέδιδετο δὲ τόπος καταγωγῆς ἡ Μάνη. Καὶ οἱ δύο τελευταῖοι στίχοι

*«Καὶ εἰς μίαν μόνην ὥραν
τὴν γῆν παίξας, τὴν γῆν χάσας εἰς τοῦ Βατερλώ τὴν χώραν»*

εἶναι τόσο ἐπιγραμματικοί, ὥστε δικαιολογεῖται πῶς ἴσως εἶναι οἱ δύο γνωστότεροι στίχοι ἀπὸ ὅλην τὴν ποιητικὴν ἐργασίαν τοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου. Μαζὶ ὅμως μὲ τὰ τρία ἄσματα τοῦ «Περιπλανωμένου» ἐκδίδει τὴν Σάτυραν Μενιπκείαν, ἡ ὁποία εἶναι τὸ κορύφωμα τῆς σατυρικῆς του ἐπιθετικότητος. Αὐτὴν τὴν φορὰν δὲν εἶναι δυνατόν πλέον νὰ σωθῆ. Συλλαμβάνεται, ἀποφυλακίζεται, καταδιώκεται πάλιν, δὲν συλλαμβάνεται, φεύγει, ἐκπατρίζεται διὰ τρίτην φορὰν! Ἄλλ' εἰς τὸ ἐξωτερικὸν εὐρισκόμενος μανθάνει ὅτι ἐδόθη ἐπὶ τέλους τὸ Σύνταγμα εἰς τοὺς Ἕλληνας, τὸ Σύνταγμα διὰ τὸ ὅποιον ἠγωνίσθη ἀπὸ τὴν πρώτην στιγμὴν πού ἐπάτησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπιστρέφει νὰ τὸ χαρῆ. Ἄλλὰ τὸ βλέπει ἐκ τοῦ πλησίον, τοῦ φαίνεται πάλιν φενάκη, τοῦ φαίνεται ἐμπαιγμὸς καὶ τίθεται ἀμέσως εἰς τὸ ἀντίθετον στρατόπεδον καὶ κάμνει τοιαύτην ἀντιπολίτευσιν κατὰ τοῦ Συντάγματος καὶ τῶν Συνταγματικῶν, ὥστε προκαλεῖ τὸν λιθοβολισμόν, τὸν ὅποιον περιέγραψα εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς μελέτης αὐτῆς καὶ φεύγει καὶ ἐκπατρίζεται διὰ τετάρτην φορὰν. Δὲν εἶναι ὅμως δυνατόν νὰ μείνῃ πολὺ μακρὰν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἢ πρωτεύουσα τὸν ἔλκει καὶ ἐπιστρέφει φέρων τὴν «Τουρκομάχον Ἑλλάδα», ἄλλο ποίημα τῆς αὐτῆς φύσεως μὲ τὸν «Περιπλανωμένον», συγχρόνως δὲ ἐκδίδει τὸ τέταρτον ἄσμα τοῦ «Περιπλανωμένου», τὸ ὅποιον εἶναι κατὰ ἕνα ἀκόμη τόνον ὀξύτερον ἀπὸ τὰ προηγούμενα. Καταδιώκεται ἐκ νέου, ἀναγκάζεται νὰ φύγῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἀλλ' ἐκεῖ εἶχον προηγηθῆ αὐτοῦ τὰ φυλλάδια τῆς «Τουρκομάχου Ἑλλάδος», καὶ φυσικὰ αὐτὰ δὲν ἦσαν καλὸν διαβατήριον δι' ἕνα τόσο ἐνοχλητικὸν ξένον, καὶ φεύγει ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐκδίδει τὸ πέμπτον ἄσμα τοῦ «Περιπλανωμένου» εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ὁποίου ἐμφανίζει ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτὸν του εἰς κάποιαν ὅμως κατὰπτωσιν :

*Τίς ὁ σκοθρωπάζων Ἕλληνα ὅστις ἦλθεν εἰς Ἀθήνας,
ὅστις φέρει βαθυστίκτους εἰς τὸ μέτωπον ὀδύνας;
Ἐκ τῆς γῆς τῶν ἀντιπόδων τὸν ἀνέφερον ἐν πλοῖον.
Ποῖος; ἐπανερωτῶσιν ὅλοι. Τ' ὄνομά του ποῖον;
Ἀμυδροῶς ἄπενθυμοῦνται τοὺς σκαιούς του χαρακτήρας.*

*Τὸν ἀλλοίωσαν αἱ θλίψεις, τὸν ἐκόρτωσε τὸ γῆρας,
καὶ καθεὶς λυπεῖται βλέπων
φάντασμα μελαγχολίας εἰς παραφροσύνην ῥέπον.*

Ὅταν ὁμως πρόκειται περὶ τοῦ Ὁθωνοῦ «τὸ φάντασμα τῆς μελαγχολίας» ζωντανεῖται καὶ ἀνακτᾷ τὸ σφρῖγος δεκαοκταετοῦς νεανίου. Καὶ λέγει περὶ τοῦ Βασιλέως :

*Ὁ καταπατῶν τὸ Ἔθνος ποῖος ; Ποῖον τ' ὄνομά του ;
Ἕλλην οὗτος ; Πόθεν οὗτος ; Ποῖα τὰ περγαμηνά του ;
Πρὶν τὸ γένος τῶν ἡρώων καταστήσῃ ἀγελαῖον
σκῆνωμά του τὴν γῆν ὄλην εἶχεν ὡς ὁ Ναπολέων ;*

Ἐννοεῖται διὰ ἐπακολουθεῖ νέα καταδίωξις. Ὁ «Περιπλανώμενος» κατάσχεταί, ὁ Σουτσοσ συλλαμβάνεται καὶ φυλακίζεται καὶ μένει ἕνδεκα μῆνας εἰς τὰς φυλακάς, κατόπιν ἐλευθερώνεται διὰ χάριτος, ἀλλ' ἐξέρχεται ἀπὸ τὴν φυλακὴν φέρων πλέον τὰ πρῶτα σπέρματα τῆς νόσου, ἢ ὅποια θὰ τὸν ἐφθρεν εἰς τὸν τάφον. Αὐτὴ ἡ καταδίωξις καὶ ἡ φυλάκισις τῶν ἕνδεκα μηνῶν εἶναι ἡ τελευταία καταδίωξις τὴν ὁποίαν ὑπέστη.

Εἰς τὸ μεταξὺ τὸ ἀνατολικὸν ζήτημα τοῦ ἐμπνέει δύο μεγάλους τόμους ποιημάτων, εἰς τοὺς ὁποίους ματαίως καλεῖ τοὺς Ἕλληνας νὰ λάβουν μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα. Ἄλλ' αὐτὰ τὰ ποιήματα εἶναι αἱ τελευταῖαι ἀναλαμπαὶ τῆς τρικυμισμένης ἐκείνης ψυχῆς καὶ τοῦ ἀνησύχου αὐτοῦ πνεύματος. Μετὰ τὴν δημοσίευσιν αὐτῶν φεύγει εἰς τὸ Παρίσι, ἀλλ' ὁ πόθος του τὸν σύρει πάντοτε πρὸς τὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀποφασίζει νὰ ἐπιστρέψῃ. Δὲν προφθάνει ὁμως. Εἰς τὴν Σμύρνην μόνος, ἔρημος, ἐγκαταλελειμένος, πεινῶν ἴσως, εἰσάγεται εἰς τὸ νοσοκομεῖον τῆς Ἁγίας Φωτεινῆς καὶ ἀποθνήσκει εἰς μίαν κλίνην ἀπόρου ! Πρὶν ἀποθάνῃ ἀπευθύνει μίαν ἐπιστολὴν εἰς τὸν ἀδελφόν του Παναγιώτην, εἰς τὴν ὁποίαν περιλαμβάνει καὶ τέσσαρας στίχους ἀπὸ τὴν προσευχὴν πρὸς τὸν Ἰησοῦν, μίαν προσευχὴν, εἰς τὴν ὁποίαν περικλείει ὀλόκληρον τὸ παράπονον τῆς ψυχῆς του :

*Μ' ἐξεπαίδευσαν αἱ Μοῦσαι βρέφος εἰς τὸν Ἑλικῶνα,
Δέξαι μὲ ψυχορραγούντα καὶ ἀδύνατον πρεσβύτην
εἰς τοῦ θείου σου Καρμήλου τὸν ἀειθαλλῆ ροδῶνα,
δοῦν ἄλλοτε ἡσπάσθην τὴν πανάχαρτόν σου κοίτην...*

Δεκατέσσαρα ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ αἱ Ἀθῆναι ὑποδέχονται τὰ ὄσπια του μετὰ πάσης τιμῆς. Δεκατέσσαρα ἔτη καὶ δεκαεννέα πού ἐμσολάβησαν ἀπὸ τοῦ 1844 μέχρι τοῦ θανάτου του, κάμνουν ἀκριβῶς τριάντα τρία ἔτη. Ἐχρειάσθη μία ὀλόκληρος γενεὰ νὰ περάσῃ διὰ νὰ αἰσθανθοῦν αἱ Ἀθῆναι τὸ ἄδικον, τὸ ὁποῖον ἔκαμον εἰς τὸ πνευματικόν των τέκνον καὶ τοῦ ἀποδώσουν τὴν τιμὴν τῆς ὁποίας ἤξιζεν.

Ὁ Παναγιώτης Σοῦτσος εἶναι ἡμερώτερος καὶ φιλανθρωπότερος, ὡς ἂν πρόκειται νὰ σατυρίσῃ, ἀλλὰ πρὸ πάντων καὶ κυρίως εἶναι λυρικός. Εἶναι λυρικός ὄχι μόνον φυσικὰ εἰς τὰ λυρικά του ποιήματα, ἀλλὰ καὶ ἀκόμη εἰς τὰ δράματα, εἶναι λυρικός καὶ εἰς τὰ πατριωτικά του ἀκόμη ποιήματα. Εἶναι λυρικός ἀκόμη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν πεζογραφίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπεδίδeto ἀρκετὰ, ὅπως καὶ ὁ ἀδελφός του, ἴσως δὲ καὶ περισσότερον τοῦ ἀδελφοῦ του, διότι ὁ Παναγιώτης ἐδημοσιογράφει τακτικά. Τὰ ποιήματα αὐτοῦ θὰ ἔπρεπε νὰ διαιρέσῃ κανεὶς εἰς δύο· εἰς ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐμπνευσμένα, ἐπηρεασμένα ἀπὸ τὰς ξένας σχολὰς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ εἰς ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εἶναι δημιουργήματα αὐθόρμητα, πρωτότυπα, ἰδικὰ του, τῆς Ἑλληνικῆς του ἐμπνεύσεως. Θὰ ἀρχίσω ἀπὸ τὰ δεύτερα.

Τῆς δευτέρας αὐτῆς τάξεως τῶν ποιημάτων δείγματα εἶναι δύο, τὰ ὁποῖα εἰς τὴν ἐποχὴν των τοῦλάχιστον ἦσαν δείγματα χαριτωμένης ποιήσεως. Τὸ πρῶτον εἶναι «Ἡ ἀφροντισία μου».

*Ἄπ' ἄλλους ἐγὼ μόνος
τοῦ Κροίσου ἡγεμόνος
τὸν πλοῦτον δὲν φθονῶ*

*Καὶ φήμας δὲν γυροῦν
καὶ δόξαις δὲν ζηλεύω
δὲν ματαιοπονῶ.*

*Μὲ μέλλον ἢ νεότης
μὲ μέλλον ἢ φαιδρότης
ποῦ φεύγουν καὶ περνοῦν,*

*Κ' οἱ ἔρωτες, κ' ἐκείναις
αἱ πρώταις εὐφροσύναις
δοῦν μ' ἐμᾶς γεροῦν.*

*Ἐνόσω εἶμαι νέος
ἔχω καὶ βασιλέως
καὶ πλοῦτη καὶ καλά.*

*Σκῆπτρόν μου εἶν' ἡ λόφα
καὶ στέμμα μου τὰ μύρα,
τὰ ῥόδα τ' ἀπαλά.*

Καὶ εἶναι ἐπίσης δύο ποιήματα «εἰς τὸν Ἐρώτα», τὸ ἓνα χαριέστερον τοῦ ἄλλου, πάντοτε λαμβανομένης ὑπ' ὄψιν τῆς ἐποχῆς :

*Θεέ μου ἰλαρώτατε, μικρὲ μου κ' ὠραιότατε
ὕμνω τὰς χάριτάς σου*

Καὶ λαχταρεῖ τὸ στόμα μου καὶ σπαρταρεῖ τὸ σῶμά μου,
εἰς μόνον τ' ὄνομά σου !
Ὀδράνια τὰ κάλλη σου, καὶ σπάνια ἢ ἄλλη σου
μαγεία σου καὶ χάρις.
Ἀληθινὴ ἢ δόξα σου καὶ προσκυνεῖ τὰ τόξα σου
κι' ὁ αἰμοβόρος Ἄρης.
Κηρύττουν τὴν ἰσχύν σου καὶ τρέμουν τὴν δογὴν σου
τ' ἀμέτρητά σου θύματα.
Λατρεύω τ' ὄνομά σου, πιστεύω στὰ πολλὰ σου
θεέ ! θαυματοεργήματα.

Καὶ τὸ δεῦτερον «Ἡ μονομαχία μου μὲ τὸν Ἔρωτα».

Χθὲς μ' ἀπήνησεν ὁ Ἔρωσ
εἰς παράμερόν τι μέρος
καὶ μὲ εἶπεν : Ἐτοιμάσου
βάλε ὅλα τ' ἄρματα σου
πολεμήσωμεν μαζίη.
— Αἶ ! λωλό, λωλό παιδάκι
τ' ἀπαλό σου χερουδάκι
τόσο τρομερὸ δὲν εἶναι,
φρόνιμο, μικρὸ μου, μεῖνε
ἢ μαντίσα σου νὰ ζῆ.
— Ἐτοιμάσου μ' ἀπεκρίθη.
Βότσαρή μου, ἄλλε γίγα
καὶ θωράκισε τὰ στήθη.
— Μὴ θὰ παίξης τυφλομουῖγα ;
ἢ μντίσα σου θὰ ἀνοίξη
ἂν τὸ χέρι μου σ' ἀγγίξη.
— Θὰ μὲ δῆς λοιπόν, φωνάζει
καὶ τὰ τόξα του ἀρπάζει.
— Διὰ γέλοια κι' ὄχι ἄλλο
τοῦ Καραϊσκάκη βάλλω
τὴν μεγάλη φουστανέλλα
καὶ ἀρπάξω τοῦ Τζαβέλλα
τὸ ἀδάμαστο σπαθί.
Πλὴν χωρὶς νὰ φοβηθῆ
σημαδεύει ὁ μικρός,
Καὶ στὴν γῆν πίπτω νεκρός.

Εἰς αὐτὰ τὰ ποιήματα εἶναι ὁ φαιδρός, ὁ χαριτολόγος, ὁ ἐλαφρός, ὁ

κομνός. Ὑπάρχουν καὶ πατριωτικὰ ποιήματα, εἰς τὰ ὁποῖα εἶναι πατριώτης μέχρις ὑπερβολῆς.

*Τῆς ἀρχαίας ἱστορίας καὶ τῶν παλαιῶν αἰώνων
Δύο θαύματα ὑπῆρξαν ἡ Ἑλλάς κ' ἡ Ρώμη μόνον.
Δύο θαύματα καὶ τούτων τῶν καιρῶν εἶναι τῶν νέων
ἡ Ἑλλάς κ' ὁ Ναπολέων.*

Ὑπάρχει ὁμοίως καὶ ὁ τρίτος Παναγιώτης Σοῦτσος, ὁ λυρικός, ὁ ἐπηρασμένος ἀπὸ τὰ ξένα ὑποδείγματα, εἶναι ἡ ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποῖαν δλόκληρον τὴν φιλολογικὴν παραγωγὴν, τὴν ποιητικὴν πρὸ πάντων παραγωγὴν, καταθλίβει ἢ παρεξήγησις μᾶλλον τῶν ποιημάτων τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ Γκαίτε, ἢ παρεξήγησις, ἢ ὁποῖα ὠδήγησεν εἰς τὴν δημιουργίαν μιᾶς σχολῆς, δικαιοτάτα ὀνομασθείσης Σχολῆς τῶν «δλοφυρομένων». Τῆς περιόδου αὐτῆς ποιήματα δὲν θ' ἀναφέρω. Στάζουν δάκρυα. Ὁμιλοῦν περὶ νεκρῶν καὶ κοιμητηρίων, περὶ ἐγκαταλελειμμένων ἐκκλησιῶν ! Φαίνεται ὅτι ἦτο ἀδύνατον εἰς ἄνθρωπον γράφοντα στίχους κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην νὰ ἀποφύγῃ τὴν ξενικὴν ἐπίδρασιν. Ἡ δημοτικότης αὐτῶν τῶν ποιημάτων, ὁ θαυμασμός πρὸς αὐτὰ ἦτο τόσοσ μῆγας, ὥστε φαίνεται ὅτι θὰ εἶναι πολὺ νὰ ζητήσωμεν ἀπὸ τοὺς ποιητὰς νὰ ἀντισταθοῦν εἰς τὸν πειρασμόν τῆς δόξης, ἢ ὁποῖα τόσοσ εὐκόλα ἤρχετο μόνῃ τῆς. Εἰς μίαν ἐφημερίδα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐδημοσιεύθη ποίημα ἐξήντα καὶ πλέον στίχων τὸ ὁποῖον ἀρχίζει μὲ τὸ σπαρακτικὸν τετράστιχον :

*Ἡ ἐπιστήμη ἄπονος μοὶ εἶπε «Λέν θὰ ζήσης·
παραίτει ὄνειρα χρυσᾶ καὶ μέλλον καὶ ἐλπίδας.
Ἐν μέσῳ τῶν πνευμόνων σου ἐφώλευσεν ἡ φθίσις.
κ' ὁ Χάρων στήνει γέρω σου ἀνηλεεῖς παγίδας».*

Θὰ ὑπέθετε φυσικὰ καθεὶς ὅτι τοὺς στίχους αὐτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους ποὺ ἀκολουθοῦν, τοὺς ἔγραψεν ἄνθρωπος, πνέων τὰ λείσθια ! Ἐν τούτοις ὁ ποιητὴς αὐτὸς τῶν τεσσάρων στίχων, ἀπέθανε μετὰ ἐξήντα δλόκληρα ἔτη ἀπόστρατος συνταγματάρχῆς τῆς χωροφυλακῆς. Ἄς ἔλθωμεν τώρα εἰς τὸν «Ὀδοιπόρον».

Ἐάν ἐπρόκειτο φιλολογικὸν ἔργον νὰ κριθῇ ἐκ τῆς ἐπιτυχίας τὴν ὁποῖαν ἔχει εἰς τὸ ἀναγνωστικὸν κοινόν, δὲν ὑπάρχει ἑλληνικὸν τοῦλάχιστον ἔργον, δυνάμενον νὰ ἀξιώσῃ τὰ πρωτεῖα ἀπέναντι τοῦ «Ὀδοιπόρου». Σεβαστὸς συμπολίτης μας, ὁ ὁποῖος καταγίνεται εἰς τὴν συλλογὴν παλαιῶν ἐκδόσεων μοὶ ἔδειξεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην του δεκαεπτὰ διαφόρους ἐκδόσεις τοῦ «Ὀδοιπόρου». Ἀκόμη καὶ τώρα εἰς τοὺς δρόμους τῶν Ἀθηνῶν ὁ πλανόδιος βιβλιοπώλης διαλαλεῖ τὸν «Ὀδοιπόρον» μετὰξὺ τοῦ «Ὀνειροκρίτου» καὶ τοῦ «βίου τῶν Ἀγίων». Ἐάν ὁμοίως εἶναι ἄτοπον νὰ κρινεταὶ ἡ καλλι-

τεχνική ἀξία ἑνὸς ἔργου ἐκ τῆς μεγάλης διαδόσεως τὴν ὁποίαν ἔχει εἰς τὸ πολὺ κοινόν, εἶναι ἐξ ἴσου ἀδικον ἢ τοιαύτη διάδοσις νὰ καταλογίζε-
ται εἰς βῆρος τοῦ ἔργου. Καὶ ὁ «Ὀδοιπόρος» μέσα εἰς τὸν φόρτον τοῦ ρω-
μαντισμοῦ, ἔχει καὶ μέρη, τὰ ὁποῖα ἀντέχουν εἰς τὴν κριτικὴν. Εἶναι ὠραῖος
καὶ ζωντανὸς καὶ λυρικότατος ὁ χαιρετισμὸς τοῦ Ὀδοιπόρου πρὸς τὰ νησιά
τοῦ Αἰγαίου.

*Τῆς Ὑδρας ποὺ μ' ἐφέρατε, θαλάσσια πτηνά !
Εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος τὸ νησοφυτευμένον
βορέως αὖρα οὐριος τὸ πλοῖόν μου πλανᾷ.
Τί δροσοζέφυρος αὐγή ! τί οὐρανία φύσις,
τί κῆποι πρασινόμυρτοι καὶ κρυσταλλώδεις βρύσσαι !
ᾠ ! γῆ Ἑλλάδος ἱερά, ὦ γῆ εὐδαιμονίας
καὶ σεῖς υἱοὶ τῆς, ἄλλοτε υἱοὶ ἐλευθερίας !
Τριῶν αἰώνων σιδηρὰ καὶ βάρβαρος δουλεία
ἐκόρτωσε τὸ σῶμά σας καὶ θλίβει τὴν ψυχὴν σας.
Τῶν Ἀθηνῶν τ' ἀγάλματα, τῆς Σπάρτης τὰ μνημεῖα
δὲν φέρουν τοὺς προγόνους σας εἰς τὴν ἐνθούμησίν σας ;
Κρατεῖ ναυάγια Περσῶν στὸν ἀφανὴ τῆς πάτον
ἢ θάλασσα ποὺ πλέετε.
Μὲ τῶν ζεφύρων τὰς πνοάς, πατέρων ἀθανάτων
τὴν κόνιν ἀναπνέετε.*

Καὶ ἔχει κάποιαν στομφώδη μὲν ἀλλὰ ἀρμονικὴν μεγαλοπρέπειαν ὁ
ἄλλος ἐκεῖνος χαιρετισμὸς αὐτοῦ «πρὸς τὸν Ἄθωνα», ὁ ὁποῖος ἀρχίζει
μὲ τοὺς στίχους :

*Κρυσταλλωμένε Ἄθωνα, τὸ ὕψος σου θαυμάζω
καὶ βλέπων σε, τὴν δεξιάν τοῦ πλάστου σου δοξάζω.
Τὸ φῶς λαμβάνει τ' οὐρανοῦ ἢ κορυφῆ σου πρώτη
καὶ εἰς τοῦ Ἄδου φθάνουσιν οἱ πόδες σου τὰ σκότη.*

Ἀπέναντι τῶν στίχων αὐτῶν, πραγματικῶς ὠραίων, πόσοι ἄλλοι ποῦ
ἔζησαν, ποῦ μεταδίδονται ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ποῦ ἔφθασαν ἀκόμη μέχρις
ἡμῶν ; Ποῖος, ὅσον νέος καὶ ἂν εἶναι, δὲν ἤκουσεν ἀπὸ τὴν μητέρα του ἢ
ἀπὸ ἑνα πρεσβύτερόν του τὸ τετράστιχον αὐτό ;

*Τὰ πνεύματα τὰ ἔξοχα ζητοῦν τὴν ἐρημίαν
καὶ φεύγουν τὴν μετὰ κοινῶν ἀνθρώπων κοινωνίαν,
καθὼς ὁ μέγας πλατάνος τὰς ρίζας του δὲν βάλλει
παρ' ὅπου πλατανόκορμοι δὲν τὸν ἐγγίζουσιν ἄλλοι.*

Καὶ ποῖος δὲν ἤκουσε τὸ ἄλλο :

*Αὐτὸ βλέπεις τὸ ποτάμι
ὅπου τρέχει θολωμένο ; . . .*

Ταξιδεύων πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἰς ἓνα ἀπὸ τὰ ὑψηλότερα βουνὰ τῆς Ἑλλάδος ἐφιλοξενήθη εἰς μικρὸν χωριουδάκι, ὅπου τὸ βράδυ ἢ διδασκάλισα, ἐν συνοδείᾳ κιθάρας, ἐτραγούδησε τὸ τετράστιχον τοῦ «Ὀδοιπόρου», ἐνώπιον ὄλων τῶν γυναικῶν τοῦ χωρίου, βαθύτατα συγκεκινημένων.

*Εἰς τὸ τραπέζι τῆς ζωῆς τὸν τάπητα πρὶν στρώσω
σ' ἓνα ποτήρι ἠθέλησα τὸ χέρι μου ν' ἀπλώσω.
Φαρμακεμένο καὶ αὐτὸ μ' ἐπρόσφερεν ἡ μοῖρα.
τὸ ἤγγισαν τὰ χεῖλη μου ; Τὸν θάνατον ἐπῆρα . . .*

Ἄλλὰ μήπως εἶναι ὀλιγότερον γνωστὰ αἱ ἀπομιμήσεις του, ὅπως αὐτή :

*Τὸ παρελθὸν πληγὰς πικρὰς καὶ λύπας μ' ἐνθυμίζει,
μὲ φαρμακεύει τὸ παρὸν, τὸ μέλλον μὲ φοβίζει.*

καὶ ἡ ἄλλη τοῦ Δάντη :

*Δὲν φέρει ἄλλο πόνον
δριμύτερον εἰς τὴν ψυχὴν,
παρὰ ἡ ἀναπόλησις τῶν εὐδαιμόνων χρόνων
εἰς δυστυχίας ἐποχὴν.*

Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Ὀδοιπόρου ἐφηρμόσθησαν εἰς μουσικὴν μελοδραμάτων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, καὶ ὑποθέτω ὅτι θὰ εἶναι ἴσως ὀλίγοι ἐκεῖνοι ποῦ δὲν θὰ ἤκουσαν τοὺς στίχους τοῦ Παϊσίου εἰς τὴν μουσικὴν τῆς Νόρμας.

*Τῶν καρδιῶν μας τὰς πληγὰς ὁ πόνος βαλσαμώνει,
στοῦ χρόνου τὰ πτερὰ πετοῦν οἱ ψυχικοὶ μας πόνοι.
Ὁ ἄνθρωπος γλυκογεῖται, θρηρεῖ καὶ πάλιν χαίρει,
αἰώνια αἰσθήματα στὸ στήθος του δὲν φέρει.*

Καὶ τὸ ἄλλο :

*Εἰς τῆς αἰωνιότητος τὰς ἀχαρεῖς ἐκτάσεις
σημεῖα διαβάσεως τί κέρδος ἂν ἀφήσω ;
Κερδίζει ἡ ναῦς ἢ τρέχουσα εἰς κόματα θαλάσσης
ἐὰν ἀφήγη ὑδραύλακας ἢ πρύμνη της ὀπίσω ;*

Καὶ ἐπὶ τέλους ποῖος δὲν ἐδιάβασε τὸ τελευταῖον ἐξάστιχον «τοῦ Ὀδοιπόρου»,

*Τὸ ἄνθος μαραίνεται,
τὸ φύλλον ξηραίνεται,
ὁ κόσμος περνώ.
Καὶ μόνος ὁ θάνατος
ἐπλάσθη ἀθάνατος,
αὐτὸς δὲν γερνώ.*

Ἄμφιβάλλω ἂν ὑπάρχη Ἄρσακειάς τοῦ 1916, ἡ ὁποία νὰ μὴ ἔχη εἰς τὸ λεύκωμά της αὐτοὺς τοὺς ὀλίγους στίχους.

Ὁ Παναγιώτης Σούτσος δὲν ὑπῆρξεν εὐτυχέστερος εἰς τὰ τέλη του ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του. Ἄφου κατέλαβε μερικά δημόσια ἀξιώματα, ἀφου ἐπαύθη, ἀφου κατεδιώχθη καὶ αὐτός, ἀφου διωρίσθη πάλιν, καὶ πάλιν ἐπαύθη, ἀφου ἐζήτησε ματαίως ἐπὶ ἔτη νὰ τοῦ δοθῆ μία μικρὰ σύνταξις, ἀπέθανε σχεδὸν ἀπὸ τὴν πείναν, πάντως ἀπὸ δυστυχίαν.

Ἄνεπαρκέστερον ἀκόμη ἀπὸ δ,τι εἶναι θὰ ἦτο τὸ σκιαγράφημα αὐτὸ περὶ τῶν δύο ποιητῶν, ἂν δὲν προσέθετα καὶ ὀλίγα μόνον λόγια διὰ μίαν περίφημον φιλολογικὴν ἔριδα ὀφειλομένην εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα, τὸ ὁποῖον εἶναι πολὺ ἀρχαιότερον ἄφ' ὅσον νομιζομεν. Ὁ Παναγιώτης Σούτσος δὲν ἔγραφε μόνον στίχους. Εἶχε καὶ γλωσσικὰς ἰδέας ἰδικὰς του καὶ τὰς διειτύπωσεν εἰς τὴν ἐπίκρισιν τοῦ Ραλλείου ποιητικοῦ διαγωνισμοῦ, καὶ κατὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς Νέας Σχολῆς. Ὁ σοφὸς Ἑλληνιστὴς Κωνσταντῖνος Ἀσώπιος ἐξῆλθε λάβρος κατὰ τοῦ Σούτσου δι' ἑνὸς ὀλοκλήρου βιβλίου 260 σελίδων, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὴν ἀρτιωτέραν ἴσως Ἑλληνικὴν κριτικὴν, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον ἔχει μέσα του τόσην πολυμάθειαν, τόσας παραπομπὰς καὶ ἀποσπάσματα ἀπὸ ἀρχαίους Ἑλληνας, Λατίνους, Γάλλους, Ἄγγλους Ἰταλοὺς, Γερμανοὺς συγγραφεῖς, ὥστε νομίζει κανεὶς ὅτι ὁ Ἀσώπιος ἀπεφάσισε νὰ ἀδειάσῃ μίαν ὀλόκληρον βιβλιοθήκην ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Σούτσου.

Ἀπὸ τὸ βιβλίον αὐτὸ πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ Παναγιώτης Σούτσος ἐσχημάτιζε ἰδικὴν του κλίσιν τῶν ὀνομάτων καὶ ἔγραφε ὁ Τρικοῦπης τοῦ Τρικοῦπου, ὁ Παλάσκας τοῦ Παλάσκου, ὁ Παμπούκης τοῦ Παμπούκου· ὅτι ἓνας Ρίζος εἶχε προτείνει, τὸ Ἄλφα καὶ τὸ Βῆτα, νὰ λέγηται Ἄλφιον καὶ Βῆτιον, καὶ ὅτι τὴν γαλλικὴν λέξιν roman, τὴν ὁποίαν τότε ὁ Κοραῆς εἶχε μεταφράσῃ μυθιστορία, ἓνας Δημήτριος Χατζερῆς εἶχε μεταφράσῃ φαντασιοπληκτογράφημα. Ἄλλὰ ταυτοχρόνως ἀπὸ τὸ ἴδιον βιβλίον πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ Κ. Ἀσώπιος τὴν ἥρωίδα ἑνὸς δράματος τοῦ Σούτσου τὴν Μαρίαν, κόρην τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Βλαχάβα, ὠνόμαζεν ἢ Βλαχαβίς Μαρία.

Μὲ ὄλας τὰς προσπάθειάς τὰς ὁποίας ἔκαμα ἀμφιβάλλω ἂν κατῴρθωσα νὰ δώσω ὄχι βέβαια τὴν κριτικὴν τῆς ποιήσεως τῶν δύο Σούτσων, διότι αὐτὸ δὲν εἶναι ὁ σκοπὸς τῶν ὀμιλιῶν αὐτῶν, ἀλλὰ τὴν εἰκόνα τῆς ζωῆς, τοῦ ἔργου

καὶ τῆς ἐπιδράσεως τῶν δύο ἀδελφῶν ποιητῶν. Ἡ ἐπίδρασις αὐτὴ ὑπῆρξε μεγίστη. Ἄν τὸ ἔργον τῶν ἔχει ἀδυναμίας, αἱ ἀδυναμίαι εἶναι τῆς ἐποχῆς, μὲ τὴν ὁποίαν στενώτατα ἦτο συνυφασμένον τὸ ἔργον. Ἡ ἡχὼ ἐν τούτοις τῆς ἐπιδράσεως φθάνει μέχρις ἡμῶν. Τὸ γεγονός δὲ ὅτι καὶ σήμερον ἀκόμη, ἄνθρωποι εὐρισκόμενοι *nel mezzo del cammin di nostra vita*, εἰς τὸ μέσον τοῦ δρόμου τῆς ζωῆς, ἐπομένως ἔξω τῆς ἐποχῆς τῶν Σούτσων, αἰσθάνονται κάποτε ν' ἀναβαίνει ἀπὸ τὰ βάθη τῆς μνήμης τῶν ἀκουσίως καὶ ἀπρόσκλητος ἓνας στίχος τῶν Σούτσων, ἀποδεικνύει ὅτι οἱ τεχνίται ἐκεῖνοι ὠμίλησαν ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν ψυχὴν τῶν πατέρων μας. Οἱ νέοι ποῦ ἐγεννήθησαν εἰς ἄλλο περιβάλλον καὶ εὐρήκαν τὴν τέχνην εἰς ἄλλα τῆς στάδια, ἄς μὴν ἐπιμείνουν εἰς τὰς ἀδυναμίας τῶν δύο ἀδελφῶν ποιητῶν καὶ ἄς προσφέρουν τὸν σεβασμὸν τῶν εἰς δύο τεχνίτας, οἱ ὅποιοι ἔφεραν καὶ αὐτοὶ τὴν θυσίαν τῶν εἰς τὸν βωμὸν τῆς τέχνης.

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ «ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ»
ΣΕΙΡΑ ΔΙΑΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ. ΖΩΡΑΣ

1. Κωστή Παλαμά, 'Ανδρέας Κάλβος, 'Αθήναι 1969.
2. Κωστή Παλαμά, 'Ιούλιος Τυπάλδος, 'Αθήναι 1970.
3. Γ. Τσκοκοπούλου, Οί άδελφοί Σούτσοι και ή πολιτική ποίησις επί 'Οθωνος, 'Αθήναι 1970.